

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Adam Ostrowski

Akademia Pomorska w Słupsku

ORCID: 0000-0003-3455-5963

adam.ostrowski@apsl.edu.pl

Katedra Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego Wydziału Prawno-Ekonomicznego
Uniwersytetu Poznańskiego w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Organizacja
i główne kierunki badawczo-dydaktyczne

ABSTRAKT

Celem artykułu jest analiza materiałów źródłowych związanych z funkcjonowaniem Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego na Uniwersytecie Poznańskim. W opracowaniu omówiono problemy, z jakimi borykali się ówczesni pracownicy naukowo-dydaktyczni, scharakteryzowano także nietypową strukturę Wydziału Prawno-Ekonomicznego. Wyodrębniono organizację katedr prawa administracyjnego funkcjonujących na Uniwersytecie Poznańskim oraz wskazano ich główne kierunki badawczo-rozwojowe i najważniejszych przedstawicieli. W pracy szeroko umiejscowiona została pozycja nauczania prawa administracyjnego na tle innych katedr Uniwersytetu Poznańskiego, tak aby końcowe wnioski dały najlepszy obraz istoty omawianego przedmiotu.

Słowa kluczowe: prawo administracyjne; dwudziestolecie międzywojenne; wydział Prawno-Ekonomiczny; Uniwersytet Poznański; nauczanie prawa administracyjnego

WPROWADZENIE

Uniwersytet Poznański został założony w znamienitym momencie – w czasie, kiedy Komisja Organizacyjna Uniwersytetu Poznańskiego zwołała swoje pierwsze posiedzenie w dniu 11 listopada 1918 r. pod przewodnictwem prezesa Heliadora Świąćickiego¹. Stało się to po to, ażeby niecały rok później, tj. 7 maja 1919 r., dokonać otwarcia Uniwersytetu Poznańskiego, a niespełna miesiąc później (jako termin powstania Wydziału przyjmuje się datę 1 kwietnia 1919 r.) także Wydziału Prawno-Ekonomicznego². Poza organizatorem w skład

¹ Heliodor Świąćicki stał się później głównym reprezentantem Wydziału Medycznego, który powstał niedługo po utworzeniu Wydziału Prawno-Ekonomicznego. Zob. M. Musielak, *Heliodor Świąćicki (1854–1923)*, Poznań 2013.

² K. Krasowski, *Zarys dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Poznaniu w latach 1919–2004*, Poznań 2004, s. 11. Uniwersytet Poznański był – obok Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Uniwersytetu Jagiellońskiego i w późniejszym okresie także Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (późniejszym, gdyż Uniwersytet ten uzyskał miano państwowego dopiero w 1938 r.) – jedną z sześciu państwowych uczelni istniejących na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. W każdym z powyższych ośrodków naukowych funkcjonowały także wydziały prawa, a przy nich katedry prawa administracyjnego. Działalność Wydziału Prawno-Ekonomicznego opierała się na nietypowym jak dotąd rozwiązaniu kształcenia dwukierunkowego, tj. obok studium prawa w ramach tej jednostki istniało również studium ekonomiczno-polityczne. Nazwa ta zmieniała się wraz z kształtowaniem się koncepcji Wydziału – od Wydziału Prawniczego, przez Wydział Prawa i Nauk Ekonomiczno-Politycznych, aż do nadania mu obowiązującej przez okres dwudziestolecia międzywojennego nazwy Wydziału Prawno-Ekonomicznego. Zob. rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie aktów prawnych, dokonywanych przez Uniwersytet Poznański, mających moc obowiązującą od dnia jego założenia z dnia 3 sierpnia 1920 r. (Dz.Urz. MWRiOP 1920, nr 23, poz. 152). Uniwersytet nosił miano uczelni państwowej, jednakże należy pamiętać, że w dniu jego otwarcia nie obowiązywała jeszcze ustawa o szkolnictwie akademickim, dlatego należało go wtedy rozpatrywać

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

przedmiotowej Komisji weszli Józef Kostrzewski, Stanisław Kozierowski i Michał Sobeski³. Pierwszym dziekanem Wydziału, a przy tym osobą, która nałożyła na swoje barki ciężar organizacji tej jednostki, był Antoni Peretiatkowicz⁴, którego badania naukowe skupiały się w zdecydowanej mierze na aspekcie filozofii prawa, był on również pierwszym kierownikiem seminarium nauki o państwie⁵.

POWSTANIE WYDZIAŁU PRAWA I EKONOMII ORAZ PIERWSZE LATA JEGO FUNKCJONOWANIA

Liczba studentów Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego z roku na rok miała charakter progresywny. W roku założenia liczba ta oscylowała już w granicach tysiąca, a kolejne lata przynosiły wzrosty. Fakt ten świadczy o tym, że region potrzebował uczelni kształcącej na kierunku prawniczym⁶.

Tabela 1. Liczba studentów Wydziału Prawno-Ekonomicznego za rok akademicki 1928–1929

Studium	I rok studiów	II rok studiów	III rok studiów	IV rok studiów	Razem
Prawnicze	113	175	320	122	730
Ekonomiczno-polityczne	200	66	48	40	354
Na dwóch sekcjach równocześnie	278	45	–	–	323
Razem	591	286	368	162	1407

Źródło: opracowanie własne na podstawie: AUAM, mszp., 15/522, Statystyka Studentów Wydziału Prawno-Ekonomicznego za rok akademicki 1928/29, Wydział Prawno-Ekonomiczny, Sprawozdanie dziekana za lata 1928–1929, [b.p.a.].

Próby promowania Uniwersytetu Poznańskiego dokonywane przez profesorów Święcickiego, Brzeskiego i Lisowskiego, mające na celu pozyskanie wykwalifikowanej kadry naukowej, przyniosły efekty. Pracownikami Wydziału, którzy mieli niewątpliwie nobilitujący

na podstawie przepisów podległych poprzedniej władzy. Zob. J. Hubert, *Ogólne stanowisko prawne Uniwersytetu Poznańskiego*, Poznań 1925, s. 42–44.

³ G. Labuda, *Uniwersytet Poznański w latach 1919–1969*, Poznań 1969, s. 5. Już na pierwszym posiedzeniu Komisji Organizacyjnej zdecydowano o utworzeniu Wydziału Filozoficznego, wtedy też rozważano potrzebę założenia Wydziału Prawa oraz Wydziału Lekarskiego.

⁴ Wydział w początkach swojego funkcjonowania zmagał się przede wszystkim z problemami natury kadrowej, wszak rok 1919 dla wszystkich uczelni państwowych był okresem pozyskiwania pracowników i konkurencja na tej płaszczyźnie dawała się odczuć ówczesnym dziekanom i pomysłodawcom wydziałów prawa. Profesor Peretiatkowicz musiał się zmierzyć także ze sprawnym opracowaniem programu i planu studiów oraz z analizą koncepcji Wydziału. Zob. A. Gulczyński, *Antoni Peretiatkowicz. Redaktor Naczelny 1921–1939*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, nr 2, s. 69–72.

⁵ Archiwum Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (AUAM), mszp., 15/522, Wykaz seminariów, Wydział Prawno-Ekonomiczny. Sprawozdanie Dziekana za lata 1928–1929, [b.p.a.]. Obok prof. Peretiatkowicza na nowo powstałym Wydziale pracowali już także: Zygmunt Lisowski (prawo rzymskie, rektor Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1923–1924), Jan Rutkowski (historia gospodarcza) oraz Tadeusz Brzeski (ekonomia).

⁶ Liczba studentów w roku akademickim 1930/1931 w porównaniu z rokiem 1929/1930 wzrosła aż o 9,9%. Jedną trzecią ogółu braci studenckiej Uniwersytetu Poznańskiego stanowili prawnicy. Podobna prawidłowość widoczna była zresztą na każdym z państwowych uniwersytetów, co świadczyło o ciągłym zapotrzebowaniu personalnym na prawników. Zob. *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata szkolne 1929/1930 i 1930/1931 za rektoratu prof. Stanisława Kasznicy i otwarcie roku szkolnego 1931/1932 przez nowego rektora prof. Jana Sajdaka w dniu 25 października 1931 roku*, Poznań 1932, s. 26 i n.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

wpływ na jego rozpoznawalność, już w początkach funkcjonowania zostali: Stanisław Kasznica⁷, Edward Taylor⁸, Alfred Ohanowicz⁹, Józef Sułkowski¹⁰ i Marcin Nadobnik¹¹. Każdy z nich, poza niekwestionowaną karierą naukową, zdobywał doświadczenie, pracując na szczeblach kierowniczych instytucji publicznych.

Profesor Edward Taylor został zatrudniony na samym początku funkcjonowania Wydziału Prawno-Ekonomicznego i to właśnie jemu przypisuje się stworzenie koncepcji poznańskich studiów ekonomiczno-politycznych. Pomysł ten, jak zaznaczał sam pomysłodawca, opierał się na założeniach obserwowanych w szkołach zachodnich (takich jak London School of Economics and Political Science czy École des Sciences Politiques)¹². Według Taylora nauka nie powinna się opierać wyłącznie na teorii. Określił to następującymi słowami: „[...] zadaniem profesora uniwersyteckiego jest nauczanie studentów danego przedmiotu czy też danie im wiedzy fachowej. Niejednokrotnie się też chce do tego ograniczyć rolę profesora, do podawania wiadomości. Jest to nieprawda. [...] Wiedzę wobec jej ogromu, postępującej specjalizacji i zmienności zastosowań, jak i ich warunków, trzeba zawsze zdobywać samemu w ciągu życia, trzeba tylko wiedzieć, gdzie jej szukać i posiadać jej elementy. W tym też tylko zakresie leżą zadania szkolnictwa wyższego. Natomiast winno ono dawać to, czego nie można zdobyć inaczej, jak tylko w drodze specjalnego i umiejętnego prowadzenia ćwiczeń i przygotowania, mianowicie konieczną do stosowania wiedzy umiejętność myślenia”¹³.

Wydział Prawno-Ekonomiczny składał się z zakładów dużych (liczących powyżej 100 uczestników) i zakładów małych (poniżej 100 uczestników). Seminariami dużymi były: seminarium historii prawa Zachodniej Europy, nauki administracji i prawa administracyjnego, prawa cywilnego I, ekonomiczne I, prawa kościelnego oraz teorii i filozofii prawa¹⁴. Do tych liczących poniżej 100 uczestników zaliczały się seminaria: nauk kryminologicznych, geogra-

⁷ AUAM, mspz., 15/160/2, Teczka personalna Stanisława Kasznicy, Wykaz stanu służby, [b.p.a.]. Stanisław Kasznica piastował stanowisko dziekana Wydziału w latach 1920–1921 i 1933–1936, był także kierownikiem Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego od 1920 r. (wypełnił wakat pozostający od momentu otwarcia Wydziału) do 1939 r. Ponadto był dyrektorem Departamentu Administracyjnego w MSW.

⁸ Zob. K. Krasowski, *Zarys dziejów Wydziału Prawa...*, s. 16. Edward Taylor, zaraz po zatrudnieniu w 1919 r., był pomysłodawcą utworzenia idei studiów ekonomiczno-politycznych, a także kierownikiem Katedry Ekonomii Społecznej (w latach 1923–1939) oraz Katedry Skarbowości i Prawa Skarbowego (w latach 1919–1922). Został dziekanem Wydziału Prawno-Ekonomicznego w roku akademickim 1923/1924 oraz dyrektorem Związku Kredytowego Spółek Rolniczych w Krakowie. Zob. idem, *Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1939*, Poznań 2006, s. 116–117, 138–139.

⁹ Ówczesny kierownik Katedry Prawa Cywilnego w latach 1919–1939, a także dziekan Wydziału w roku akademickim 1924/1925. Profesor Ohanowicz był też pracownikiem Prokuratury Skarbu we Lwowie. Zob. *ibidem*, s. 116–117.

¹⁰ Józef Sułkowski został dziekanem Wydziału w roku akademickim 1926/1927 oraz był kierownikiem Katedry Prawa Handlowego i Wekslowego w latach 1922–1939. Był również sekretarzem legacyjnym w poselstwie polskim w Waszyngtonie. Zob. *ibidem*, s. 138–139.

¹¹ Marcin Nadobnik piastował stanowisko kierownika Katedry Statystyki przez cały okres jej funkcjonowania, tj. w latach 1920–1939 (rok 1919 to czas, kiedy na miejscu kierownika był wakat). Był też dziekanem Wydziału Prawno-Ekonomicznego w roku akademickim 1925/1926. Zajmował również stanowisko naczelnika Wydziału Budżetowego w Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej. Zob. *ibidem*, s. 138–139.

¹² *Ibidem*, s. 107. Zob. także: A. Lityńska, *Działalność naukowa i publicystyczna Edwarda Taylora*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1985, nr 47(2), s. 343–356.

¹³ E. Taylor, *Twórczość naukowa Adam Krzyżanowskiego*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1958, nr 20(3), s. 99.

¹⁴ AUAM, mspz., 15/80, Wykaz zakładów Wydziału Prawno-Ekonomicznego w roku akademickim 1935/1936, Zakłady Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP, [b.p.a.].

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

fii gospodarczej, skarbowe, prawa rzymskiego, statystyczne, prawa cywilnego II, nauk o państwie, historii gospodarczej, procesu cywilnego, prawa handlowego, ekonomiczne II, historii prawa polskiego i prawa międzynarodowego.

KATEDRY PRAWA ADMINISTRACYJNEGO UNIWERSYTETU POZNAŃSKIEGO:
STRUKTURA, ROZWÓJ I DZIEDZINY BADAWCZE

Katedra Prawa Administracyjnego nie funkcjonowała w obrębie jednej jednostki. Na Wydziale Prawno-Ekonomicznym istniała Katedra Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego I (kierownik – profesor Stanisław Kasznica¹⁵) oraz Katedra Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego II (kierownikami w bardzo niewielkim okresie temporalnym byli profesor Bohdan Wasiutyński i profesor Marian Zimmermann). O ile funkcjonowanie tej pierwszej trwało w sposób niezaburzony, o tyle Katedra Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego II przeszła okres zniesienia w latach 1933–1938¹⁶.

Ze względu na duże obciążenie w procesie dydaktycznym, co było bezpośrednio związane z podziałem studiów na sekcje: prawno-polityczną i ekonomiczno-polityczną, konieczne było funkcjonowanie dwóch katedr: Katedry Nauki Administracji oraz Katedry Prawa Administracyjnego. Argumentem przemawiającym za tym był fakt, iż rozkład zajęć studium prawno-politycznego przewidywał 150 godzin wykładów z nauki administracji i prawa administracyjnego (na ostatnim IV roku)¹⁷. Po reformie studiów prawnych w 1939 r. rozkład zajęć z prawa administracyjnego był podzielony na III (administracja cz. I – 90 godzin wykładów) i IV rok (administracja cz. II – 80 godzin wykładów i 60 godzin obowiązkowych ćwiczeń)¹⁸. Natomiast studium ekonomiczno-polityczne, także powołane przy Wydziale Prawno-Ekonomicznym, ze względu na potrzeby studentów w życiu praktycznym, zakładało aż 300 godzin obowiązkowych wykładów z nauki administracji i prawa administracyjnego¹⁹.

W 1933 r. wraz z zamykaniem innych katedr i ze względu na chwilowy wakat (w latach 1925–1932 funkcję zastępcy kierownika pełnił profesor Julian Hubert²⁰, a w latach

¹⁵ Jeszcze przed podjęciem pracy przez prof. Stanisława Kasznicę wykłady z prawa administracyjnego w semestrze zimowym były prowadzone przez Konrada Kolszewskiego, który w późniejszym okresie został prezesem Sądu Apelacyjnego w Poznaniu. Zob. R. Budzinowski, J. Haberko, K. Kokocińska, M. Materniak-Pawłowska, T. Nieborak, *Mysząc o przyszłości, nie zapominajmy o przeszłości*, Poznań 2019, s. 187.

¹⁶ AUAM, mszp., 15/531, Pismo dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego Bohdana Winiarskiego do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie przywrócenia II Katedry Prawa Administracyjnego z dnia 26 stycznia 1938 roku, Starania w Ministerstwie WRiOP o przywrócenie II Katedry Prawa Administracyjnego, [b.p.a.].

¹⁷ AUAM, mszp., 15/523, Rozkład godzin wykładów według propozycji Rady Wydziałowej Uniwersytetu Poznańskiego, Reforma studiów prawnych, k. 12.

¹⁸ AUAM, mszp., 15/523, Projekt rozkładu materiału nauki na wydziałach prawa, Reforma studiów prawnych, [b.p.a.].

¹⁹ AUAM, mszp., 15/531, Pismo ku pamięci Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora Chrzczanowskiego z dnia 12 lipca 1938 roku, Starania w Ministerstwie WRiOP o przywrócenie II Katedry Prawa Administracyjnego, [b.p.a.].

²⁰ Julian Hubert, poza pracą naukową na Uniwersytecie Poznańskim, należał również do Komitetu Redakcyjnego „Przeglądu Administracyjnego” i „Ruchu Prawniczo-Ekonomicznego”. W trakcie powstań śląskich był delegowany do zorganizowania administracji na Śląsku, a w okresie 1922–1934 należał do delegacji polskiej do rokowań z Niemcami i Wolnym Miastem Gdańsk w sprawach likwidacyjnych, samorządowych, waloryzacyjnych i finansowych. Po 1945 r. rozpoczął swoją praktykę adwokacką. Zob. A. Woźnicki, *Wywiad z adwokatem drem Julianem Hubertem*, „Palestra” 1973, nr 12, s. 3.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

1924–1933 stanowisko to nie było w ogóle obsadzone²¹⁾ kierownika Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego II – co, jak się okazało, stało się argumentem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia – zdecydowano się na zwinięcie²²⁾ tej jednostki. Wynikiem takiego działania był zauważalny spadek jakości kształcenia, ponieważ zajęcia zaczęli prowadzić profesorowie w niepełnym wymiarze godzin (jak wynika z korespondencji, zajęcia miały charakter „godzin zleconych”)²³⁾ i – jak sami przyznawali – bez właściwej znajomości przedmiotu. Powyższe informacje, wzbogacone o propozycję przejęcia reaktywowanej katedry przez docenta doktora Tadeusza Bigo²⁴⁾ z Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, były przedmiotem argumentacji władz Wydziału Prawno-Ekonomicznego za wznowieniem funkcjonowania Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego II²⁵⁾. Władze Wydziału jako argumenty przemawiające za koniecznością odbudowy Katedry podawały także fakt, iż bez niej niemożliwe będzie wykonanie założonego i zatwierdzonego przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego obowiązującego programu nauki²⁶⁾. Po okresie usilnych i wieloletnich starań Katedra Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego II zaczęła ponownie funkcjonować od 1938 r.²⁷⁾, a w dniu 20 kwietnia 1939 r. kierownictwo ofi-

²¹⁾ R. Budzinowski, J. Haberko, K. Kokocińska, M. Materniak-Pawłowska, T. Nieborak, *op. cit.*, s. 187.

²²⁾ Na mocy nowej ustawy o szkołach akademickich z dnia 15 marca 1933 r. minister WRiOP mógł związać katedry po zasięgnięciu niewiążącej go zresztą opinii Rady Wydziału, która miała jedynie charakter opiniodawczy. Przedmiotowa ustawa, z racji swych liberalnych postanowień, w kontekście kontroli działań ministra była istotnym zagrożeniem dla funkcjonujących wówczas wydziałów. Zob. ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich (Dz.U. 1933, nr 29, poz. 247).

²³⁾ AUAM, mszp., 15/531, Pismo ku pamięci Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora Chrzanowskiego z dnia 12 lipca 1938 roku, Starania w Ministerstwie WRiOP o przywrócenie II Katedry Prawa Administracyjnego, [b.p.a.].

²⁴⁾ Tadeusz Bigo (1894–1975) był profesorem na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Na kartach historii zapisał się jako twórca koncepcji samorządu terytorialnego działającego na zasadzie korporacji, tzn. wyposażonego przez prawo w osobowość prawną. Twierdzenia te stały się niejako podwaliną funkcjonowania samorządu w Trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej. Polemika wspomnianego już Jerzego Panejki z Tadeuszem Bigo właśnie w kontekście samorządu stała się jednym z najbardziej znanych sporów prowadzonych między teoretykami samorządu okresu międzywojennego. Tadeusz Bigo odbył także spór w przedmiocie zatrudnienia na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie z Jerzym Panejko. W wyniku analiz przeprowadzanych przez Radę Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie podjęto decyzję o odrzuceniu kandydatury Tadeusza Bigo i Tadeusza Hilarowicza oraz o wybraniu w ich miejsce Jerzego Panejki. Zob. P. Żukowski, *Tadeusz Antoni Bigo (1894–1975): droga na katedrę uniwersytecką we Wrocławiu*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2015, vol. 4(1), s. 9–49; M. Miemieć, *Zakład prawa administracyjnego. Historia i współczesność*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015, vol. 100, s. 193–197; J. Kordeczuk, *Dzieje Zakładu Powszechnej Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015, vol. 100, s. 51–52. Tadeusz Bigo w październiku 1945 r. otrzymał nominację profesorską na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie objął Katedrę Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego. Przez kilka kadencji był również dziekanem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego. Zob. K. Jonca, *Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–1995*, Wrocław 1996, s. 17–23.

²⁵⁾ AUAM, mszp., 15/531, Pismo ku pamięci Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora Chrzanowskiego z dnia 12 lipca 1938 roku, Starania w Ministerstwie WRiOP o przywrócenie II Katedry Prawa Administracyjnego, [b.p.a.].

²⁶⁾ AUAM, mszp., 15/531, Pismo dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego Bohdana Winiarskiego do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie przywrócenia II Katedry Prawa Administracyjnego z dnia 26 stycznia 1938 roku, Starania w Ministerstwie WRiOP o przywrócenie II Katedry Prawa Administracyjnego, [b.p.a.].

²⁷⁾ AUAM, mszp., 15/532, Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 20 lipca 1938 roku o utworzeniu i zwinięciu niektórych katedr i zakładów naukowych w szkołach akademickich, Wydział Prawa: Reorganizacja Wydziału, k. 1.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

cialnie, po złożeniu przysięgi, objął profesor Marian Zimmermann²⁸, natomiast dziekanem, który bezwzględnie o to zabiegał, był Bohdan Winiarski²⁹.

Wspomniany wyżej problem, z którym borykała się Katedra Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego II w postaci wakatu na stanowisku kierownika, przyniósł daleko idące konsekwencje na płaszczyźnie organizacyjnej, jak również był powodem waśni między Dziekanatem Wydziału Prawno-Ekonomicznego a Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Dziekan Wydziału w swojej korespondencji z Ministerstwem podnosił, że niewystarczające było zapewnienie pokrycia godzin wykładów i ćwiczeń przypisanych do Katedry. Konfrontował on obowiązki wykładowcy, który musiał wywiązać się wyłącznie z przeprowadzenia określonej liczby godzin wykładowych, z obciążeniami naukowymi i służbowymi zastępcy profesora, o którego powołanie dziekanat usilnie zabiegał³⁰. To na nim ciążyły w zasadzie te same obowiązki, co na profesorze katedry, więc obok prowadzenia wykładów musiał także prowadzić seminaria i ćwiczenia, i to zarówno pod względem naukowym, jak i administracyjnym. Zastępca profesora zobowiązany był również do uczestnictwa w komisjach uczelnianych na podstawie powołania przez władze uniwersyteckie. Dziekanat Wydziału Prawno-Ekonomicznego przy okazji korespondencji z Ministerstwem wskazywał na klarowne rozróżnienie między godzinami zleconymi a zastępstwem profesora katedry w ustawie z dnia 9 października 1923 r.³¹ oraz wydanym na jej podstawie rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 3 marca 1924 r.³², w którym wskazano na dwie odrębne kategorie rzeczonych stanowisk. Istotny z punktu widzenia harmonijnego funkcjonowania tak studium prawnego, jak i ekonomiczno-politycznego był brak obsadzenia stanowiska zastępcy profesora katedry, co uniemożliwiło przeprowadzenie egzaminów końcowych, a w konsekwencji prowadziło do wytworzenia się grupy kilkudziesięciu absolwentów, którym ta okoliczność uniemożliwiła uzyskanie dyplomu ukończenia studiów³³. Problem ten rozwiązano pomyślnie, co zwińczyło piastowanie funkcji zastępcy profesora przez Juliana Huberta w latach 1925–1932.

Wydział Prawno-Ekonomiczny zabiegał także o zatrudnienie w charakterze profesora nadzwyczajnego rozpoznawalnego już w tamtym okresie administratywisty Bohdana Wasiutyńskiego. Droga argumentacji przemawiająca za tym działaniem była podobna do tej prze-

²⁸ Warto w tym miejscu wspomnieć, że o ile w okresie dwudziestolecia międzywojennego prof. Marian Zimmermann nie mógł mieć istotnego wpływu na potencjał naukowy Katedry, tyle od 1945 r. aż śmierci w 1969 r. przyczynił się w sposób istotny do kształtu Kodeksu postępowania administracyjnego, a także do rozwoju aspektu dydaktycznego prawa administracyjnego poprzez stworzenie kilku cenionych podręczników. Zob. R. Budziński, J. Haberko, K. Kokocińska, M. Materniak-Pawłowska, T. Nieborak, *op. cit.*, s. 191.

²⁹ Zob. J. Sandorski, *Bohdan Winiarski – prawo, polityka, sprawiedliwość*, Poznań 2004.

³⁰ AUAM, mszp., 15/533, Pismo Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie zastępstwa Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego z dnia 9 lutego 1925 roku, Wydział Prawno-Ekonomiczny. Poufne [1924–1928, 1937], [b.p.a.].

³¹ Ustawa z dnia 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonariuszy państwowych i wojska (Dz.U. 1923, nr 116, poz. 924).

³² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 marca 1924 r. do art. 28 ustawy z dnia 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonariuszy państwowych i wojska, dotyczącego wynagrodzenia zastępców profesorów szkół akademickich (Dz.U. 1924, nr 31, poz. 311).

³³ AUAM, mszp., 15/533, Pismo Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie zastępstwa Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego z dnia 9 lutego 1925 roku, Wydział Prawno-Ekonomiczny. Poufne [1924–1928, 1937], [b.p.a.].

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

prowadzonej w przypadku Juliana Huberta, tj. wsparcie merytoryczne studium ekonomiczno-politycznego. Bohdan Wasiutyński dokładnie 2 lata po otwarciu Uniwersytetu Poznańskiego uległ naciskom Wydziału Prawno-Ekonomicznego (7 maja 1921 r.), jednakże ze względu na niesłabnący upór Uniwersytetu Warszawskiego przeniósł się tam 4 lata później, tj. w 1925 r.³⁴

Wprawdzie funkcjonowaniu Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego II towarzyszyło wiele zachwiałań i niepewności o jej byt, o których można by jeszcze wiele napisać, jednakże filarem studium prawno-politycznego w kontekście prawa administracyjnego była Katedra Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego I. Przez cały okres jej istnienia kierownikiem był profesor Stanisław Kasznica, długoletni dziekan Wydziału Prawno-Ekonomicznego, a także rektor Uniwersytetu Poznańskiego. To on konstruował strukturę Katedry, a także nadawał bieg jej rozwojowi. Archiwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu skrywają bezlik³⁵ korespondencji między nim a organami państwowymi, od których zależał byt zarówno Uniwersytetu, jak i Wydziału czy Katedry. Warto wspomnieć, że liczebność pracowników naukowych specjalizujących się w prawie administracyjnym na Wydziale nie powodowała przepełnienia Katedry, co wpisywało się w naturę wówczas funkcjonujących ośrodków naukowych.

Stanisław Kasznica ze swoim niebagatelnym doświadczeniem w administracji państwowej na stanowiskach Urzędnika Konceptowego Namiestnictwa czy też Szefa Sekcji (dyrektora) Departamentu Administracyjnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych³⁶, był autorytetem dla uczelnianej braci. Stworzenie przez profesora podręczników dla przyszłych prawników³⁷ profilowało pod względem badawczym prowadzoną przez niego Katedrę Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego I. Stanisław Kasznica poza szybką ścieżką kariery naukowej równie prężnie rozwijał się w kontekście zawodowym. Oprócz zajmowania wyżej wymienionych stanowisk był też rzeczoznawcą w sprawie „statutu autonomicznego” dla Małopolski wschodniej oraz senatorem w kadencji 1922–1927³⁸.

Głównym nurtem badawczym, jakie obrała Katedra Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego, było – poza wiodącym przedmiotem nauczania – prawo administracyjne: gospodarcze, socjalne i samorządowe. Fakt zajmowania się przedmiotowymi gałęziami determinował aktualny kontekst społeczno-polityczny, tj. brak albo szczątkowe uregulowanie tych kwestii. Wyraz takiemu kierunkowi badawczemu dawał w swych pracach wspomniany wyżej wieloletni kierownik tej Katedry – Stanisław Kasznica. Porządek wykładu przedmiotu

³⁴ K. Krasowski, *Wydział Prawno-Ekonomiczny...*, s. 124–125. Zob. także: H. Izdebski, *Bohdan Wasiutyński 1882–1940*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 5, s. 41 i n. Choć już od 1923 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Warszawskiego, a zajęcia na Uniwersytecie Poznańskim miały charakter zajęć zleconych. W tym miejscu warto podkreślić, że Bohdan Wasiutyński – biorąc pod uwagę jego niechęć do pozostania w Poznaniu – w sposób oczywisty nie może być traktowany jako fundament pozycji nauk administracyjnych w tym ośrodku naukowym. Zob. także: R. Budzinowski, J. Haberko, K. Kokocińska, M. Materniak-Pawłowska, T. Nieborak, *op. cit.*, s. 187.

³⁵ Mając na względzie fakt zniszczenia znakomitej większości archiwaliów zdeponowanych w Archiwum Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

³⁶ AUAM, mszp., 15/160/2, Teczka personalna Stanisława Kasznicy, Wykaz stanu służby, [b.p.a.].

³⁷ Takich jak: *Nauka administracji*, cz. 1–2; *Polskie prawo administracyjne. Notatki z wykładów prof. St. Kasznicy z r. 1928/1929; Teoria samorządu. Wykłady prof. St. Kasznicy z r. 1935/1936; Samorząd. Skrypt z wykładów prof. St. Kasznicy*, cz. 1–2; *Polskie prawo administracyjne: pojęcia i instytucje zasadnicze; Prawo administracyjne – przegląd prawodawstwa*.

³⁸ R. Budzinowski, J. Haberko, K. Kokocińska, M. Materniak-Pawłowska, T. Nieborak, *op. cit.*, s. 188.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

następował przez przejście od zagadnień wprowadzających pojęcie prawa administracyjnego, gałęzi administracji i źródła prawa administracyjnego. Zakres dydaktyki obejmował także analizę organów administracji publicznej (instytucje takie jak urząd, władza rządowa, samorząd, zakłady i przedsiębiorstwa publiczne, urzędnicy i funkcjonariusze publiczni), akty administracyjne wraz z postępowaniem administracyjnym oraz kary administracyjne i kontrolę administracji³⁹. Stanisław Kasznica w swych opracowaniach starał się nie polemizować z postrzeganiem przez innych omawianej materii; przedstawiał wyłącznie to, do czego sam doszedł albo co uważał za najtrafniejsze.

Funkcjonowanie Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego opierało się także – ze względu na jej kierunek badawczy – o teorię samorządu⁴⁰. Profesor Kasznica szczegółowo przedstawiał podstawowe pojęcia, takie jak: rozróżnienie centralizacji od decentralizacji władzy, podmioty samorządu na przykładach korporacji i ich podziału czy też zakłady i przedsiębiorstwa użyteczności publicznej oraz nadzór nad samorządem⁴¹. Ponadto w ramach rozważań nad samorządem zestawiał samorząd wiejski z samorządem miejskim i powiatowym sprzed wprowadzenia ustawy samorządowej z 1933 r., gdzie analizowane były jednostki samorządowe rozdzielone na obszary województw (centralne, zachodnie, wschodnie i południowe)⁴². Zestawienia te konfrontowane były z ówczesną rzeczywistością po wprowadzeniu wspomnianej ustawy. W swoich rozważaniach nad istotą samorządu Stanisław Kasznica często wskazywał na istotę gwarancji samodzielności oraz to, jak decentralizacja była ważna dla współżycia obywateli w państwie.

WPLYW DZIAŁALNOŚCI KATEDRY PRAWA ADMINISTRACYJNEGO
UNIwersYTETU POZNAŃSKIEGO Z OKRESU MIĘDZYWOJENNEGO
NA RZECZYWISTOŚĆ PO 1939 R.

Po wkroczeniu wojsk niemieckich na teren Poznania⁴³ Stanisław Kasznica został przesiedlony na południe kraju⁴⁴, a od 1942 r. przebywał w Warszawie, gdzie wykładał na tajnych kompletach Uniwersytetu Ziemi Zachodnich⁴⁵ i Uniwersytetu Warszawskiego, co pozwoliło

³⁹ Kompendium wiedzy o polskim prawie administracyjnym ukazało się dopiero w czasie okupacji niemieckiej w 1943 r. Stanisław Kasznica ukrywał się wtedy pod pseudonimem Dr. A. Łużycki. Zob. S. Kasznica, *Polskie prawo administracyjne*, Poznań 1943.

⁴⁰ Tak też brzmiał tytuł wykładów prof. Kasznicy wydanych nakładem Koła Prawników i Ekonomistów.

⁴¹ S. Kasznica, *Teoria samorządu*, Poznań 1936.

⁴² Idem, *Skrypt według wykładów prof. dr Kasznicy. Cz. I*, nakładem i w powielarni Koła Prawników i Ekonomistów 1935, s. 2–9.

⁴³ Choć jeszcze po 1 września 1939 r., będąc dziekanem Wydziału Prawno-Ekonomicznego, aktywnie uczestniczył w jego życiu. Tego dnia wpisywał w dziekanacie wizy dziekańskie, później zaś uczestniczył jeszcze w posiedzeniu Rady Naukowej Uniwersytetu Poznańskiego, po której obradach budynek Collegium Minus został opieczetowany przez gestapo, a funkcjonowanie Wydziału bezprawnie przerwano. Fakt ten zwiędził jednak ogromne oddanie prof. Kasznicy, którym darzył Wydział Prawno-Ekonomiczny. Zob. K. Krasowski, *Zarys dziejów Wydziału Prawa...*, s. 81.

⁴⁴ Zamieszkał w Limanowej, gdzie przebywał do 1942 r. Zob. S. Kasznica, *Autobiografia, do druku przygotowała i opatrzyła wstępem Eleonora Kasznica*, „Analecta” 1995, nr 1, s. 224.

⁴⁵ Był to uniwersytet zorganizowany 24 listopada 1940 r. z inicjatywy grupy profesorów Uniwersytetu Poznańskiego. Pierwszym rektorem był prof. Ludwik Jaxa-Bykowski (do 1942 r.), a po nim – aż do czasu wyzwolenia – prof. Roman Pollak. Uniwersytet liczył około 2000 osób, wykładało na nim około 300 nauczycieli akademickich.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

mu na utrzymanie kontaktu z dydaktyką i prawem administracyjnym. W tym czasie wydał również, wspomniany wyżej, podręcznik dla przyszłych administratywistów⁴⁶.

Dzieje Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego to nie tylko pasmo sukcesów na niwie naukowo-dydaktycznej. Nie był to oczywiście wyjątek minionego okresu, gdyż niemal każda katedra prawa administracyjnego funkcjonująca w Polsce zmagająca się z utrzymaniem płynności bytu. Niewątpliwie jednak należy oddać szacunek osobom, których sylwetki przybliżono w niniejszym opracowaniu, wszak to dzięki nim prawo administracyjne w ogóle funkcjonowało na Uniwersytecie Poznańskim. Upór i starania takich osobistości, jak Stanisław Kasznica czy (epizodycznie) Bohdan Wasiutyński i Marian Zimmermann zapewniły niezachwianą pracę tych ośrodków dydaktycznych. Poza tym niewątpliwie wpłynęli oni na charakterystykę profilu badawczego zarówno Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego, jak i nauk prawnych nie tylko w Wielkopolsce, ale w ogóle.

Nauka prawa administracyjnego okresu dwudziestolecia międzywojennego dała podwaliny dla szeregu tych instytucji, które funkcjonują w obecnych czasach⁴⁷. Aktualne władze Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oddają hołd pracownikom omówionej tu Katedry, co zdaje się być najlepszym urzeczywistnieniem wpływu nauki w okresie 1918–1939 na czasy nam współczesne⁴⁸. Należy pamiętać o tych, którzy przed wiekiem tworzyli i nadawali rytm rozwoju obecnie bardzo cenionemu ośrodkowi badawczo-naukowemu.

BIBLIOGRAFIA

ARCHIWA

Archiwum Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, sygn. 15.

LITERATURA

Budzinowski R., Haberko J., Kokocińska K., Materniak-Pawłowska M., Nieborak T., *Myśląc o przyszłości, nie zapominajmy o przeszłości*, Poznań 2019.

Gulczyński A., *Antoni Peretiatkowicz. Redaktor Naczelny 1921–1939*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, nr 2.

Hubert J., *Ogólne stanowisko prawne Uniwersytetu Poznańskiego*, Poznań 1925.

Izdebski H., *Bohdan Wasiutyński 1882–1940*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 5.

Jonca K., *Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–1995*, Wrocław 1996.

Kasznica S., *Autobiografia, do druku przygotowała i opatrzyła wstępem Eleonora Kasznica*, „Analecta” 1995, nr 1.

Kasznica S., *Nauka administracji*, cz. 1–2, Poznań 1933.

Kasznica S., *Polskie prawo administracyjne*, Poznań 1943.

kich. Wydział Prawny był jednym z najbardziej rozwiniętych i najsilniej funkcjonował spośród tamtejszych jednostek. Zob. G. Labuda, *op. cit.*, s. 16–17.

⁴⁶ S. Kasznica, *Polskie prawo administracyjne*, Poznań 1943.

⁴⁷ W omawianym przypadku Katedr Prawa Administracyjnego na Uniwersytecie Poznańskim mogą to być m.in. takie spuścizny, jak wspomniany wcześniej podręcznik S. Kasznicy *Polskie prawo administracyjne*, a także prace: A. Peretiatkowicz, *Podstawowe pojęcia prawa administracyjnego*, Poznań 1946; B. Wasiutyński, *Ustrój władz administracyjnych, państwowych i samorządowych*, Poznań 1929.

⁴⁸ Na przykład w Kościele o.o. Pallotynów w Poznaniu w 2014 r. odbyła się msza św. w 55. rocznicę śmierci Stanisława Kasznicy. Zob. M. Zaradniak, *Stanisław Kasznica – uczonec i patriota. Mija 55 lat od jego śmierci*, 17.11.2013, <https://gloswielkopolski.pl/stanislaw-kasznica-uczony-i-patriota-mija-55-lat-od-jego-smierci/ar/1042661> [dostęp: 21.09.2020].

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

- Kasznica S., *Skrypt według wykładów prof. dr Kasznicy. Cz. 1*, nakładem i w powielarni Koła Prawników i Ekonomistów 1935.
- Kasznica S., *Teoria samorządu*, Poznań 1936.
- Kordeczuk J., *Dzieje Zakładu Powszechnej Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015, vol. 100.
- Krasowski K., *Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1939*, Poznań 2006.
- Krasowski K., *Zarys dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Poznaniu w latach 1919–2004*, Poznań 2004.
- Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata szkolne 1929/1930 i 1930/1931 za rektoratu prof. Stanisława Kasznicy i otwarcie roku szkolnego 1931/1932 przez nowego rektora prof. Jana Sajdaka w dniu 25 października 1931 roku*, Poznań 1932.
- Labuda G., *Uniwersytet Poznański w latach 1919–1969*, Poznań 1969.
- Lityńska A., *Działalność naukowa i publicystyczna Edwarda Taylora*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1985, nr 47(2).
- Miemiec M., *Zakład prawa administracyjnego. Historia i współczesność*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015, vol. 100.
- Musielak M., *Heliodor Święcicki (1854–1923)*, Poznań 2013.
- Peretiatkowicz A., *Podstawowe pojęcia prawa administracyjnego*, Poznań 1946.
- Sandorski J., *Bohdan Winiarski – prawo, polityka, sprawiedliwość*, Poznań 2004.
- Taylor E., *Twórczość naukowa Adam Krzyżanowskiego*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1958, nr 20(3).
- Wasiutyński B., *Ustrój władz administracyjnych, państwowych i samorządowych*, Poznań 1929.
- Woźnicki A., *Wywiad z adwokatem drem Julianem Hubertem*, „Palestra” 1973, nr 12.
- Żukowski P., *Tadeusz Antoni Bigo (1894–1975): droga na katedrę uniwersytecką we Wrocławiu*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2015, vol. 4(1).

NETOGRAFIA

- Zaradniak M., *Stanisław Kasznica – uczonec i patriota. Mija 55 lat od jego śmierci*, 17.11.2013, <https://gloswielkopolski.pl/stanislaw-kasznica-uczony-i-patriota-mija-55-lat-od-jego-smierci/ar/1042661> [dostęp: 21.09.2020].

AKTY PRAWNE

- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie aktów prawnych, dokonywanych przez Uniwersytet Poznański, mających moc obowiązującą od dnia jego założenia z dnia 3 sierpnia 1920 r. (Dz.Urz. MWRiOP 1920, nr 23, poz. 152).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 marca 1924 r. do art. 28 ustawy z dnia 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonariuszy państwowych i wojska, dotyczącego wynagrodzenia zastępców profesorów szkół akademickich (Dz.U. 1924, nr 31, poz. 311).
- Ustawa z dnia 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonariuszy państwowych i wojska (Dz.U. 1923, nr 116, poz. 924).
- Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich (Dz.U. 1933, nr 29, poz. 247).